

RÉGIÓ ÉS REGIONALIZMUS MAGYARORSZÁGON

Visszatekintés a magyarországi regionalizációs elképzelésekre

PFEIFER-TÓTH TAMARA*

* Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Lőrincz Lajos Közigazgatási Jog Tanszék. E-mail: toth.tamara@uni-nke.hu

Absztrakt

A rendszerváltást követően Magyarország területi berendezkedése stabillá vált. Az önkormányzati törvény főszereplőivé a települési önkormányzatok váltak, míg a területi önkormányzatok, a megyei önkormányzatok pedig szubszidiárius szerepbe kényszerültek. Ez a viszonylagos közigazgatási és térszerkezeti stabilitás nem tartott azonban sokáig, tekintettel arra, hogy a Magyarország megkezdte az uniós csatlakozási tárgyalásokat és megkezdődött a regionális intézményrendszer kiépülése mind operatív, mind pedig döntéshozatali szinten. A cikk célja, hogy vázlatos bemutatását adja a hazánkban végbemenő regionalizációs törekvéseknek.

Kulcsszavak

régió, regionalizáció, regionalizmus, területi közigazgatás

Abstract

After the change of regime, Hungary's territorial organization became stable. With the Local Government Act, settlement self-governments rose to preeminence while regional and county self-governments were forced into a subsidiary role. However, this relative administrative and spatial-structural stability did not last long, since Hungary began negotiations for its EU accession and regional institutions started to be set up at both the operational and the decision-making level. The aim of this article is to provide a structured overview of the regionalization efforts that have taken, and are taking place, in Hungary.

Keywords

region, regionalization, regionalism, territorial administration

1. A régió fogalma

A régió számos tudományágban megjelenik mint fogalom. Ha természetföldrajzi fogalomként vizsgáljuk a régiót, akkor egy olyan területi egységet, térséget értünk alatta, amely valamilyen szempontból funkcionális egységet alkot. Olyan tájegység, amely hasonló sajátosságokat és közös jellemzőket mutat és földrajzilag elhatárolható egy másik vagy a többi területi egységtől. Olyan földi téregység, tárgyi kitöltéseivel együtt, ahol ezek legegyszerűbb jellemzői is ismeretek; olyan térdarab, mely funkcionális egység is (Mezősi, 1993).

Történettudományi álláspont szerint történeti régióknak azt a földrajzi-történeti egységet nevezzük, amelyet a történelem folyamán egy területi egységként kezeltek, valamint közigazgatási önállóságot élvezett (Nagy, 2004). A történelemtudomány régió felfogásához hozzátartozik a kollektív tudat mint régiót alakító és „működtető” tényező. Ennek értelmében az egy régióban élő emberek kollektív tudata, a közösen átélt események, a múltjuk az, amely meghatározza az összetartozás-érzésüket, amely pedig a régió egyik alapvető tényezője függetlenül attól, hogy mely tudományági megközelítést is vizsgáljuk.

A politikatudomány és a politika-földrajz a régiót a hatalommegosztás rendszerében helyezi el mint tényezőt, továbbá a régiók emlegetése sokkal inkább a „világ kisebb-nagyobb térségeire” vonatkozik (Nemes Nagy & Szabó, 2001, 56), a jog és az igazgatástudomány pedig a szervezési elvek viszonylatában határozza meg a régió fogalmát.

Keating (1998, 9) megközelítésében a régiót háromféleképpen lehet meghatározni.

- földrajzi-területi egységként,
- funkcionális egységként,
- politikai-hatalmi egységként.

A földrajzi meghatározáson belül is több szempont vehető figyelembe, így az éghajlat, a topográfiai vagy egyéb földrajzi szempontok (Keating, 1998, 79). Ehhez hozzá kell tenni, hogy az így kialakult, valamilyen rendező elvnek megfelelő homogén egységek nem tekinthetők automatikusan igazgatási szempontból is egységnek, tekintettel arra, hogy közigazgatási értelemben a politikai és társadalmi viszonyok jelentik a fő igazodási szempontot.

A régió mint funkcionális egység meghatározása szintén nagyon sokrétű attól függően, hogy milyen jellegű funkció szerint tesszük különbséget. Tényező lehet a gazdasági, termelési szempont, az ehhez kapcsolódó munkaerőpiaci jellemzők, vagy az adott térségben speciálisan végezhető szakmák ellátása például. Az, hogy ténylegesen a régió az állam életében igazgatási szempontok szerint milyen szerepet tölt be, szintén ebbe a kategóriába tartozik. A régió feladatai az állam által kapott feladatokból állnak, amelyek specifikusan az előbb felsorolt tényezőktől (földrajzi, történelmi, vallási, etnikai stb.) függenek. A decentralizáció és a szubszidiaritás alapelveinek figyelembevételével jöttek létre igazgatási szintként a régiók, amelyek az állami feladatellátás hézagainak kitöltését is szolgálják.

Amennyiben politikai-hatalmi egységként tekintünk a régióra (Temesi, 2006, 8), akkor távolról indulva, az egyes területek, területegységek hatalomgyakorlásának közös nevezőjére gondolunk, úgy mint a közös pártpolitikai platform. Számos tényező alkotja és határozza meg ennek a régiófelfogásnak is a lényegét. Ilyen a közös identitástudat, az etnikai és vallási összetartozás, de ide tartozhat a közös intézmények, szervezetek felállítása is. Ebben a régió-felfogásban jelenik meg leginkább annak lehetősége, hogy a régió mint „állami egység” részt vegyen az országos politikában is.

Csupán már a fentiek alapján is megállapítható, hogy számos szempont szerint határozhatjuk meg a régiót. Meghatározhatjuk nyelvi, etnikai vagy éppen vallási szempontból is az érintett tájegységet, de a tanulmány szempontjából a régió fogalmát igazgatási szempontok szerint kell definiálni.

A régiót az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzati Állandó Konferenciája a következőképpen definiálta:

A régió olyan közigazgatási egység, amely közvetlenül a központi igazgatási szint alatt helyezkedik el, önálló politikai felelősséggel felruházott, mely politikai önállóságot választott testület által, vagy ennek hiányában a régió szintjén a közvetlenül alatta levő önkormányzati szint által delegált tagokból álló testület, vagy szervezet gyakorolja. (Balázs, 1993, 156)

Amikor a régió jogi státuszát kell meghatározni, abban az esetben a legfőbb kérdések a területiális jellemzőkre, a régióknak az államhatalommal való kapcsolatára vonatkoznak. Ha egy összefoglalást kell adni a régió jogi státuszáról, akkor azt a következők szerint lehet megtenni.

- A régió egy felülről kezdeményezett közigazgatási reform eredménye.
- Önálló jogi státusszal, bizonyos esetekben jogi személyiséggel rendelkezik, amelyet az ország lakossága is elfogad.
- Bizonyos mértékű pénzügyi önállósággal, saját szervezettel, és önálló döntési jogkörrel rendelkeznek a régiók.
- Az állammal való kapcsolata nem a hierarchia, hanem a hatáskörmegosztás elvén alapul.

Pálné Kovács Ilona és a PTE Bölcsészettudományi Kar Politikai Tanulmányok Tanszékének álláspontja szerint a régió intézményesülését négy szakaszra lehet osztani. Az első szakaszban a régióknak kialakulnak a határai, azaz területiális értelemben jön létre a régió. A második szakaszban a régióknak a szimbólumai, az elnevezése is tisztázódik. A harmadik szakasz, amikor a régióknak kialakul a saját intézményrendszere, vagyis a működési, társadalmi szerveinek a kialakulása tartozik ebbe a csoportba. Végül a negyedik szakasz a végleges intézményesülés szakasza, amely annyiban különbözik a korábbi szakaszoktól, hogy ebben az esetben a társadalom kollektív tudatában is megjelenik a régió mint területi egység, mely folyamatot, a regionális öntudat kialakulását, a társadalmi szervezetek munkája segíti (Pálné et al., 2013).

Mindezek után egy általános fogalom meghatározás szükséges, mielőtt a regionalizmus és a regionalizáció fogalmaira rátérnénk. Engel meghatározásában a régió a következőképpen definiálható:

Közvetlenül a központi közigazgatás szintje alatt, ahhoz legközelebb, szubnacionális szinten működő, olyan általános hatáskörrel rendelkező önkormányzat, amelyben a döntéshozók, akik nincsenek a központi kormányzatnak alárendelve, meghatározott hatásköröket látnak el. (Engel, 1993, 18)

Engel a nyugat-európai államokat államszerkezeti szempontból négy kategóriába osztja, melynek alapján az alábbi típusok különíthetők el:

- föderatív állam: Svájc, Ausztria, Németország,
- regionalizált állam: Belgium, Olaszország és Spanyolország,
- decentralizált állam: Hollandia és Franciaország,
- unitárius állam: Görögország, Írország, Dánia, Egyesült Királyság, Portugália (Engel, 1993, 20).

A föderatív államok jellemzője, hogy a tagállamok önállósággal és a szövetségi hatáskörökben részvétellel rendelkeznek (Temesi, 2006, 12). A tagállamok önálló állami státusszal rendelkeznek, de bizonyos mértékben mégis alá vannak rendelve a szövetségi államnak. Ilyen korlátja a tagállamoknak, hogy a jogalkotásuk ugyan önálló, de az általuk alkotott norma nem mondhat ellent a föderáció által hozott jogi normának. Szintén viszonylagos önállósági „korlátként”

értékelhető, hogy bizonyos szabályozási, törvényhozási tárgyköröket a tagállamok átadnak, a szövetségi államra ruháznak át, mint például a honvédelem vagy a külügy.

A regionalizált államok jellemzője, hogy a régió egy közjogi jogi személyiséggel rendelkező területi közigazgatási egység, amely törvényhozási, pénzügyi, igazgatási önállósággal rendelkezik. A régiók státuszáról alkotmányi szintű jogszabály rendelkezik. A legnagyobb különbség a föderatív államok és a regionalizált államok között, hogy a regionalizált államokat kivétel nélkül egy felülről kezdeményezett akarat hozza létre. A célzat legtöbbször a nemzeti, etnikai identitástudat erősítése, az autonómia-törekvés, mint az például Spanyolországban vagy Belgiumban látható (Temesi, 2006, 13). A föderális és az erősen regionális államok szervezetében és működésében átfedések mutatkoznak, így a köztük lévő különbségtétel indokolt. Fontos különbség a törvényhozást érinti.

A decentralizált államok a regionális államokhoz képest abban különböznek, hogy ugyan közjogi jogi személyiséggel rendelkeznek, valamint egyfajta pénzügyi és igazgatási autonómiájuk is van, de státuszukról nem rendelkezik alkotmányos szintű jogszabály (Temesi, 2006, 13). Ez az államszervezeti beosztás azért érdemel egy külön kategóriát, mert egyfajta átmenetet képez a regionalizált államok és az unitárius államok „államszervezeti képlete” között. A decentralizált államok régióinak ugyan törvényhozási jogkörük nincsen, de a decentralizált állam régiója által ellátott feladat egyértelműen különbözik a többi önkormányzat által ellátott feladattól.

Az Engel-féle csoportosítás szerint az államszervezetileg leghomogénebb állam típus az unitárius állam, melynek szerkezete és szuverenitása egységes, osztatlan (Halász, 2014, 41–42). Az unitárius államszervezet esetében önkormányzatisággal csupán a helyi szerveződések rendelkeznek, területi vagy régiós önkormányzatot ezekben az országokban nem találunk. Ha van is a települési önkormányzati szinttől nagyobb közigazgatási szint, akkor az államigazgatási szervezetet jelent, melynek a feladatai az állam által átruházott feladatokból állnak. Ez az engeli álláspont, de kiemelendő, hogy az unitárius államokban is van decentralizációs törekvés, amely azonban távol áll az előzőekben felsorolt államszervezeti egységekben ismertetett területi autonómiától.

A különbség a decentralizált és az unitárius államok között a regionális szervezet hatásköreiben van. A decentralizált államok régióinak a hatásköre általában jóval tágabb, és a döntésük utólagosan felülvizsgálható.

2. Regionalizmus és a regionalizáció

A címben szereplő két fogalmat sokszor összekeverik és szinonimaként is előfordul a két fogalom használata, ezért tisztázni szükséges a fogalmak közötti különbséget. A legtöbbször alkalmazott különbségtétel szerint a regionalizmus a „tartalom”, a regionalizáció a „forma”.

Oliver Freeman elmélete szerint a fent említett két fogalmat a régió fogalmának értelmezésében szükséges vizsgálni. Ennek értelmében a regionalizmus a régió politikai, míg a regionalizáció a régió igazgatási értelmezése (Freeman, 1993).

Peter Wagstaff más oldalról közelít a két fogalomhoz, amikor azt mondja, hogy a regionalizmus és a regionalizáció közötti fő különbség az érdekek irányában van. Eszerint a regionalizáció a központi hatalom eszköze, amellyel a regionális problémákat igyekszik felülről kezelni, míg a regionalizmus az adott régió, azaz a területi egység érdekeit képviseli. Ezen értelmezés szerint a két fogalom adott esetben elvezethet a központ és a régió érdekeinek ellentétéhez is, ugyanakkor Wagstaff szerint a regionalizmusnak az egyik legfontosabb célja éppen

az, hogy a központi és a területi szintek érdekkülönbségeit egymáshoz közelebb hozza, azaz, hogy a központi kormányzat ráébredjen a regionális különbségekre és az ebből eredő konfliktusok jelentőségére (Wagstaff, 1999, 6).

Christian Engel is ezen a gondolatmeneten elindulva jut el a regionalizmus fogalmához. Az ő elmélete szerint a regionalizmus egy olyan erős és mély identitásérzés (Engel, 1993, 18), amely politikai kihívásként is megjelenhet a központi államhatalommal szemben, majd politikai mozgalom formájában realizálódva a regionális autonómia megvalósulásáig és a függetlenségi törekvések megindításáig is elvezethet. Ez az elmélet már igen távol vezet a jelen tanulmány szempontjából vizsgált régió és regionális törekvések magyarországi tapasztalataitól. Ennek a regionalizmus fogalomnak leginkább azon országokban jellemző, amelyekben a regionalizációs törekvések egyet jelentettek a területi autonómia törekvésekkel (pl.: Spanyolország).

Számos fogalmi elhatárolást olvashatunk azzal kapcsolatban, hogy mi a különbség a regionalizmus és a regionalizáció között. A fentebb hivatkozott vélemények mellett, összefoglalásképpen azt mindenképpen meg lehet állapítani, hogy a regionalizációnak a célja a modern államban, hogy a decentralizáció elvének a segítségével a centrális állam ellensúlyként olyan területi „egységeket” hozzanak létre, amelyek a közigazgatási hatékonyság növelését és a központ-vidék különbségeinek kiegyenlítését szolgálják.

A tanulmány egyik feladata, hogy elhatárolja egymástól a régió, regionalizmus és regionalizáció fogalmait, bemutassa az egyes fogalmak vizsgálatának aspektusait Magyarországon.

3. A regionalizmus Magyarországon

Megállapítható, hogy a regionalizációs törekvések mindig valamilyen jelentős politikai változáshoz kötődtek, vagy azzal kapcsolatban merültek fel. Az is megállapítható, hogy Magyarországon teljesen ismeretlen az a fajta regionális törekvés, amelynek nyelvi, etnikai, identitásbéli, vagy földrajzi motivációja van. Magyarország egy unitárius, homogén nemzetállam, amelyben a régiók kialakítása nem természetes. A regionális törekvések felmerültekor valamennyi esetben egy fölülről érkezett, politikailag átitatott döntés volt a változtatás mögött. A magyarázat a régiók szükségességére a területfejlesztési különbségek kiegyenlítésének igénye lehet. A régió létrehozásához több terv és elképzelés született, de az önkormányzatisággal rendelkező régió Magyarországon nem születhetett meg.

A régiók bevezetéséhez minden esetben szükség van egyfajta territoriális változtatásra. Ez a változtatás „egyszerűbb” esetben egy formális átrendeződést jelent, mint például Magyarországon a tervezési-statisztikai, vagy a fejlesztési régiók esetében. Abban az esetben, ha a kialakított régiók önkormányzattal is rendelkezhetnek, úgy ez a változtatás jóval nagyobb, mely territoriális változásnak alkotmányos szinten is meg kell jelennie. Magyarországon a regionális önkormányzatok kialakításának kísérlete kudarcba fulladt, és ennek főbb oka a motivációs tényezők hiányában keresendő.

A következőkben azt vizsgálom, hogy a regionális törekvések hogyan alakultak Magyarországon.

3.1. A köztársasági megbízottak jogintézménye

Az 1990. év végén született meg a törvény,¹ amely a köztársasági megbízottak intézményéről, annak hivataláról és feladatairól szól. A törvény elfogadásához szükséges konszenzus egyik ára a köztársasági megbízott intézményének a bevezetése volt. Az új intézmény legfontosabb változtatása a regionális szint bevezetése volt, tekintve, hogy a köztársasági megbízott régiós szinten működött.² Rögtön világossá vált, hogy a regionális szint nem lesz elegendő a hatékony feladatellátáshoz, ezért valamennyi régióban megyénként területi hivatalt kellett létrehozni. Az intézmény nem volt az önkormányzati szektorhoz tartozónak tekinthető. Egyértelműen az államigazgatás szereplője volt, de az önkormányzatokkal kapcsolatban állt, tekintettel arra, hogy az elsődleges feladata az önkormányzatok törvényességi ellenőrzése volt.³

A köztársasági megbízottak jogállásuk szerint a köztársasági elnök személyéhez kötődtek, tekintettel arra, hogy a megbízottakat a miniszterelnök a köztársasági elnök útján nevezte ki, irányításukat pedig a belügyminiszter útján a Kormány látta el.

A régiókon belül, megyénként területi hivatalokat hoztak létre, amelyeknek az élén a hivatalvezetők álltak.

Ezen kívül szintén az új intézmény feladata volt még az önkormányzatokkal való folyamatos kapcsolattartás és az együttműködés, továbbá a belügyminiszter felhatalmazása alapján közreműködtek a közigazgatás továbbfejlesztésében és a szakemberállomány képzésének biztosításában. 1991. január 1-én, a köztársasági megbízottak úgy kezdték meg a működésüket, hogy nem volt kiforrott a feladatrendszerük. Ezt a hiányt a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköréről szóló az 1991. évi XX. törvény pótolta.

A köztársasági megbízottak fő feladata az önkormányzatok törvényességi ellenőrzése volt és bizonyos esetekben másodlagos hatósági szerepkört is elláttak. Kiterjedt a törvényességi ellenőrzés az önkormányzat szervezetére, működésére és a normatív aktusokra, valamint az eljárásukra is.

1992-ben a 3603/1992. számú kormányhatározattal fogadták el a Közigazgatás Korszerűsítésének Programját, melyben regionalizációról nem volt szó, hanem a megyéknél nagyobb területi egységként az államigazgatáshoz tartozó köztársasági megbízottak intézményével foglalkoztak.

Nem volt hosszú élete azonban az intézménynek, tekintve, hogy 1994-ben az új kormány megszüntette azt. Ennek oka az volt, hogy a rendszerváltás alapelve az önkormányzatok önállóságának a lehető legszélesebb értelemben való lehetővé tétele volt. Az új kormány az önkormányzati tevékenység depolitizálását tűzte ki célul. Az 1994-ben hatalomra került új kormány a közigazgatási hivatalok felállításával mellett felismerte, hogy törvényt kell alkotni a területfejlesztésről, valamint versenyképessé kell tenni Magyarországot minden térségét. Az egyértelmű volt, hogy ez az állam és az önkormányzatok együttműködésével érhető csak el. Attól függetlenül, hogy a készülő törvény hatalmas előrelépés volt az országnak, sajnos az első pillanattól fogva kétségtelen volt, hogy csak ez a jogszabály nem fogja megoldani az ország problémáját, vagyis a hatalmi szerkezet decentralizálásához nem elég. Ráadásul a decentralizációt jelentősen visszavetette az ellenérdekű csoportok működése. A területfejlesztési törvény megszületését megelőző időszakról elmondható, hogy az iránykeresés és a köz és az államigazgatási szereplők közötti harcok jegyében telt (Gálosi-Kovács & Haffner, 2016, 3).

¹ 1990. évi XC. törvény a köztársasági megbízott jogállásáról, hivataláról és egyes feladatairól.

² 1992-ben 7+1 köztársasági megbízott volt.

³ 1990. évi XC. törvény a köztársasági megbízott jogállásáról, hivataláról és egyes feladatairól. 8. §.

A fejlesztéspolitika erőteljesen centralizálódott, az önkormányzati igazgatás viszont decentralizálódott ezzel egy időben. Ennek végeredménye egy új rendszer lett, melyben a megyék szerepvállalása rendkívül csekély volt.

3.2. Megye vagy régió?

A következő mérföldkő a Magyar Közigazgatás reformjának a kidolgozása volt,⁴ amely a területi önkormányzás szempontjából kiemelt szereppel bírt. Európai példákkal összehasonlítva az egyértelműnek látszott, hogy a megye, mint önkormányzati szint, stabil és egységes politikai akarat hiányában megváltoztathatatlan. Ezzel együtt a központi akarat egyértelműen a megyei önkormányzatok megerősítésére irányult. A megoldás a fennálló problémákra nem a régió volt. A kormányhatározatban helyet kapott az az elképzelés, mely szerint a megyék önkéntes együttműködésével kialakuló, lehetséges területi egység a középszint megerősítését jelenthetné. Nem kívánták a megyéket szétaprózni, vagy átalakítani és a kötelező társulást sem „erőltette” a reformprogram. A megoldást a fennálló problémákra a megyék önkéntes társulásában látták. Emellett a megyei önkormányzatok kötelező és fakultatív feladatait el kell egymástól választani és az utóbbit korlátozni szükséges.

Az 1996-ban megszülető területfejlesztési törvény⁵ (a továbbiakban: Tftv.) hatására a megyei önkormányzatok ismét marginális szerepbe kényszerültek. A törvény nem titkolt szándéka volt, hogy a regionális politika kezelésének feltételeit megteremtse. A Tftv. a megyék szintjére helyezte a területfejlesztést, azzal, hogy a megalakította a területfejlesztési tanácsokat (Rechnitzer, 2014, 450). Ugyanakkor megalapította a regionális politikai modellt az Unió alapelveit követve, intézményesítette a hiányzó integrációt a különböző szintek között, és megindította a decentralizációt a döntéshozásban is.

A Tftv. megalkotásakor kétfajta régiótípust ismert.

A tervezési–statisztikai régiók kifejezetten alkalmazkodnak a megyei közigazgatási határokhoz, és statisztikai, valamint tervezési célt szolgáltak. Ezen régiók fő célja az volt, hogy az európai regionális statisztikai megfigyelési rendszernek stabil alapjává váljanak NUTS II. régióként. Végül a parlament a 35/1998. (III. 20.) sz. Ogy. határozattal 7 statisztikai-tervezési régió létrehozásáról döntött.

Fejlesztési régió egy olyan területi egység, melyet vagy valamilyen társadalmi, környezeti, gazdasági szempontból együtt kell kezelni. Ezek a régiók egy vagy több megyére terjednek ki. A törvény rendelkezett a fejlesztési régiókról, de nem tette kötelezővé azokat, valamint nem írta elő, hogy az önkéntes regionális fejlesztési tanácsok a statisztikai-tervezési régiók határaihoz igazodjanak.

1998-tól érezni lehetett, hogy az addigi területpolitikai elképzelésekben változás következik be.⁶ Jött 1999 és változást hozott.⁷ A Kormány elképzelése az volt, hogy amennyiben a regionalizációs törekvések nem valósíthatók meg az önkormányzati szinten, akkor az államigazgatási szektor lesz az, amely majd a régiós beosztásban működik. A Tftv. módosításával lehetővé tették a megyei szinten működő területfejlesztési tanácsok regionális területfejlesztési tanácsokká való átalakulását.

⁴ 1100/1996. (X. 2.) Kormányhatározat.

⁵ 1996. évi XXI. évi törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről.

⁶ A változásra elsődlegesen abból lehetett következtetni, hogy a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatás- és területpolitikai feladat- és hatásköréről szóló 183/1998. (XI. 11.) Korm. rendelet a közigazgatás és a területpolitikai feladatok és az ehhez kapcsolódó hatáskörök ellátását a Miniszterelnöki hivatal vezető miniszterhez telepítette.

⁷ 1052/1999. (V. 21.) Kormányhatározat.

A 2001-ben született kormányhatározat még mindig óvatosan „célzott” arra, hogy mi is a központi akarat a regionalizáció kérdésében, de 2002 már egyértelművé tette a régiós elképzeléseket.⁸ Ebben az évben három munkacsoport alakult a Belügyminisztérium IDEA programján belül. A kormánypárti elképzelés a regionális önkormányzatok létrehozása volt, mégpedig a tervek szerint a 2002-2006-os parlamenti ciklus alatt.

A következő fontos kormányhatározat⁹ egyfajta menetrendet vázolt fel, amely szerint a régiókat és majd a regionális önkormányzatokat fel kell állítani. Az egyik elsődleges feladat a tervezési-statisztikai régiók fejlesztési régiókká való átalakítása volt. A regionális önkormányzatok szabályozási koncepciójának kimunkálása a következő lépés volt. A 1113/2003. (XI. 11.) Kormányhatározatban megfogalmazott Közigazgatási Szolgáltatások Korszerűsítési Programja már egyértelműen a regionális önkormányzatok szükségessége mellett foglalt állást, a központi akarat világossá vált.

Időközben a csatlakozási megállapodás keretében meghatározásra került Magyarország területi statisztikai rendszere, melyet az 1888/2005/EK (2005. október 26.) rendeletben találunk meg. A NUTS rendszert az 1059/2003/EK rendelet hozta létre, amelyet (új országok csatlakozásával) több alkalommal, többek között 2005-ben is módosítottak.

A NUTS szintek Magyarországon a következőképpen alakultak, népesség-küszöbértékek szerint:

NUTS 3: a megyék és a főváros (150.000 – 800.000 fő)

NUTS 2: tervezési-statisztikai régiók (800.000 – 3 millió fő)

NUTS 1: három nagyrégió („Közép”, „Dunántúl”, „Alföld és Észak”, amely a régiók összevonásával lett kialakítva. (3 millió – 7 millió fő)

A NUTS 2 és NUTS 3 szint szereplőjének kijelölésében a döntés nem volt egyhangú. A többségi álláspont az volt, hogy a NUTS 2-es szint szereplői az újonnan kialakítandó régiók legyenek, míg a kisebbségi álláspont szerint az amúgy méret szempontjából NUTS 3 szintnek megfelelő megyék is el tudták volna látni a feladatokat, amelyeket az Unió a NUTS 2-es szinthez rendel (Kovács, 2000).

A települési önkormányzatok erősítése mellett a megyék helyett a regionális önkormányzatok felállítását sürgette a Kormány. A regionális önkormányzatok koncepciója az Unió strukturális reformjához egészében illeszkedő újfajta önkormányzati szint lett volna, amely a létrejöttével a megyei önkormányzatok megszűntek volna. Az uniós strukturális rendszerben a NUTS 2 szint lakosság száma 800.000 – 3.000.000 fő között optimális. Ez a szám jóval nagyobb, mint ami az unitárius Magyarország megyéinek átlagos lakosság száma.

Az uniós elvárások legfőbb célja „a strukturális, azaz a társadalmi, és gazdasági szerkezeti okokra visszavezethető különbségek csökkentése” (Horváth, 2004, 7).

Végül a regionális önkormányzatok megvalósítására nem került sor. A megyei közigazgatási hivatalok azonban több ízben, feladataikban és szervezetükben is átszerveződtek. 2006-ban az akkori kormány elképzelése a regionális átszervezés volt mind az államigazgatási, mind az önkormányzati szektorban. Az államigazgatás területi szerveinek átszervezése a 297/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet elfogadásával 2007-re megtörtént,¹⁰ melynek értelmében a fővárosi, megyei kormányhivatalok jogutódai a regionális közigazgatási hivatalok lettek. Az Alkotmánybíróság reagált, és a beérkezett indítványok alapján megállapította az Ötv. 98. § (1) bekezdésének és a 297/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet alkotmányellenességét, és azokat ha-

⁸ 1057/2001. (VI. 21.) Kormányhatározat.

⁹ 1113/2003. (XI. 11.) Kormányhatározat.

¹⁰ A kormányrendelet 2007. január 1-jén lépett hatályba.

tározatával megsemmisítette.¹¹ A következő alkotmányellenes lépésre nem kellett sokáig várni, tekintettel arra, hogy az alkotmányellenes helyzet megszüntetésére nem került sor, hanem a Kormány lényegi elemeiben változatlanul hagyva a korábbi rendeletet, megalkotta a közigazgatási hivatalokról szóló 177/2008. (VII. 1.) Kormányrendeletet, amelyet az Alkotmánybíróság a 131/2008. (XI. 3.) határozatában alkotmányellenesnek minősített, és 2008. december 31-i hatállyal megsemmisített.¹² Az így kialakult „alkotmányos válság” (Verebélyi, 2008, 3–5) a törvényességi kontroll szüneteléséhez vezetett, tekintettel arra, hogy az Országgyűlés nem volt képes módosítani az Ötv. vonatkozó részét a megfelelő, 2/3-os parlamenti többség hiányában. A regionális államigazgatási hivatalok helyét az új Kormány megalakulását követően, 2010. szeptember 1. után az év végéig a fővárosi és megyei közigazgatási hivatal vette át.¹³ Végül a területi szinten általános hatáskörű, Kormány irányítása alatt álló szervek közül utolsóként 2011. január 1. napjával megkezdték működésüket a fővárosi, megyei kormányhivatalok.¹⁴ Először a helyi önkormányzatok feletti törvényességi ellenőrzést, majd 2012. január 1. napját követően a törvényességi felügyeletet látták el, és látják el azóta is.

3.3. Regionalizációs elképzelések a tudomány képviselőitől

Egy 2004-ben megjelent kötetben megjelent tanulmány (Horváth, 2004. 5–34.) még az Európai Unióhoz való csatlakozás előtti közigazgatási rendszerreformokról szóló elképzeléseket tartalmazta. A kötet szerzőinek feladata az volt, hogy variációk készüljenek az uniós feltételeknek is megfelelő területi közigazgatás átszervezésére.

Horváth M. Tamás még a bőven a regionalizációs elképzelések szükségességének hitében fogalmazta meg az új rendszer prioritásait. Ennek alapján a javaslatot motiváló kormányzati szándék prioritásainak rendszere az alábbiak szerint alakult:

- Egyértelműen szüksége van az országnak egy, a települési szinten kívüli, erős önkormányzati szintre.
- A települések és a központi szint közötti középszint újraértelmezésére van szükség, amely szerint a kistérségek (NUTS 4) erősödnek, a megyei szinten (NUTS 3) választott szerv helyett intézményfenntartó feladatokat ellátó testület működne és a kialakítandó régiókban (NUTS 2) a területfejlesztési feladatokon kívül a területi kormányzati feladatok is ellátásra kerülnek.
- A régiókban önkormányzatok kialakítására lenne szükség.
- A területpolitikai vonzatú feladatok kerüljenek át a regionális szintre a megyétől és a területfejlesztési tanácstól. A többi feladatot a régió a központi kormányzati szintről kapná.
- A regionális reform egyik fő feladata a főváros helyzetének és területi szerepének kezelése.

¹¹ Az Alkotmánybíróság 90/2007. (XI. 14.) AB határozatával semmisítette meg az említett jogszabályokat. A megsemmisítés dátuma 2008. június 30. volt.

¹² A 131/2008. (XI. 3.) AB határozatának indokolása értelmében alkotmányellenes helyzet alakult ki azáltal, hogy az Országgyűlés nem szabályozta az Ötv.-ben a közigazgatási hivatalok jogállását, a Kormány pedig lényegében változatlan tartalommal, de átnevezve hatályba léptette a már egyszer megsemmisített kormányrendeletet.

¹³ Az Országgyűlés a választásokat követően elegendő parlamenti többséggel módosította az Ötv.-t és a Kormány megalkotta a fővárosi, megyei kormányhivatalokról szóló 214/2010. (VII. 9.) Kormányrendeletet.

¹⁴ A 2010. évi CXXVI. törvény módosításával a fővárosi, megyei közigazgatási hivatalok általános jogutódai a fővárosi, megyei kormányhivatalok lettek.

- A parlamentnek döntési helyzetbe kell(ett volna) kerülnie 2005 nyaráig, hogy az elképzelések szerinti új regionális rendszer az Unió következő tervezési időszakára megvalósuljon (Horváth, 2004, 8–10).

A régió-modell esetében alapvető fontosságú elvárás volt, hogy ne csak a forma, hanem a tartalom is változzon. Dilemma volt, hogy mi lett volna a megye jövője, amennyiben egy erős regionális önkormányzat alakult volna, tekintettel a területi szintek halmozásának problematikájára (Pálné, 2006, 52).

Horváth M. Tamás a regionális rendszer kiépítésére A- és B- változatokkal állt elő. A változatok a regionális önkormányzatok létrejöttére, a képviseleti, választási rendszer kialakítására vonatkoztak. Ezen elképzelés szerint mind a megyei önkormányzatok, mind pedig a megyei területfejlesztési tanácsok megszűnnének, tekintve, hogy feladataik átkerülnének a regionális önkormányzathoz. A megyei jogú város kategóriája szintén megszűnne, de ez feladat-átrendeződést nem jelene. A megyei közigazgatási hivatalok regionális szinten összevonásra kerülnének (Horváth, 2004, 14).

Az A-változat szerint a régiókban közvetlenül választott területi önkormányzatok jöttek volna létre, ahol a régió választópolgárai egységesen szavaznak. Képviseleti megoldása az egykamarás, közvetlen választásos forma. A B-változat szerint kétkamarás testület létrehozására van szükség, amelynek alapján az első kamara az A-változatban szereplő, a második pedig a kistérségek és a megyei jogú városok egyenlő számú delegáltjaiból állt volna (Horváth, 2004, 11).

A reformelképzelés szerint nemcsak a régió és annak önkormányzata jött volna létre, hanem egy teljes intézményrendszer alakult volna ki.

Ennek alapján választott szervként létrejött volna:

- a regionális önkormányzat, melynek tagjait közvetlenül a választópolgárok választják,
- a regionális fejlesztési operatív programot irányító hatóság,
- a regionális operatív program ellenőrző bizottsága
- és a regionális operatív program kifizető hatósága (Horváth, 2004, 13).

A választott szervek mellett területi államigazgatási feladatok ellátására hivatali szervként létrejött volna a regionális közigazgatási hivatal – ahol célszerű – központi alárendeltségű területi államigazgatási szervek régióhoz igazított illetékességi körrel (Horváth, 2004, 13).

A terv szerint önkormányzati társulási formaként létrejött volna a megyénként kötelezően létrehozandó intézményfenntartó testület kiszolgáló hivatali szervezettel.

Társadalmi érdekegyeztetés fórumaiként pedig a gazdasági érdekegyeztetés területi tanácsa és a regionális civil érdekképviselőlet jött volna létre (Horváth, 2004, 13).

Az átszervezés lényege, hogy a megyei önkormányzat és a megyei területfejlesztési tanács megszűnik, feladatait az egyszerűsítés jegyében a regionális önkormányzatok teljes terjedelemben átvették volna. A megyei közigazgatási hivatalokat összevonták volna.

A regionális önkormányzat az elképzelések szerint átvette volna a megszűnő megyei önkormányzat feladatait, továbbá a megyei területfejlesztési tanácsok valamennyi feladatát is.

A származtatott feladatokon túlmenően a regionális tervezés és döntéshozatal központja is a regionális szinten működő önkormányzat lett volna. Az alulról érkező feladatok mellett a központi kormányzati szintről is olyan feladatok kerültek volna át a régióhoz, amelyeket a megye kis mérete okán addig nem lehetett decentralizálni.

A regionális önkormányzat szabályozását szintén két verzió szerint vázolták fel. Ennek alapján az *egyik* értelmében a regionális önkormányzatok esetében is az önkormányzati törvény rendelkezéseit kellett volna alkalmazni. A *másik* verzió szerint pedig „regionális kormányzat” felállítására van szükség, melynek értelmében egy hivatali egység állt volna fel ágazati hivatal-

lokkal. Az ágazati hivatal vezetői kvázi regionális miniszterek lettek volna, akiknek a hatásköre elvonhatatlan és jogszabályban rögzített (Horváth, 2004, 15). Az utóbbi elképzelés egyértelmű visszafejlődést jelentett volna a rendszerváltást követő időszakhoz képest, tekintettel arra, hogy a hivatali szervezetben megvalósuló ágazati igazgatás az önkormányzati szervezetalakítás lehetőségét korlátozta volna, amely jog éppen az önkormányzati önállóság egyik legfőbb garanciáját jelentette, és a mai napig jelenti a kormányzati igazgatással szemben.

További „sarokpontja” az elképzelésnek az volt, hogy a megyei közigazgatási hivatalok regionális szinten összevonásra kerülnek, és ezzel együtt létrejönnek a regionális közigazgatási hivatalok, melyeknek a feladatai nagyrészt ugyanazok maradnának. Az elképzelés szerint a dekoncentrált szervek rendszere nem változna meg.

A vizionált új rendszer szerint a regionális önkormányzat mellett a megyei intézményfenntartó testület működött volna. A testület az önkormányzati társulás sajátos formája lett volna. Ez egy kötelező társulás lett volna, amelynek a tagjai a megye kistérségei és a nagyvárosai lettek volna. A társulás feladata lett volna, hogy megszervezze mindazokat az intézményirányítással kapcsolatos feladatokat, amelyeket előtte a megyei önkormányzat fenntartói feladatai körébe tartoztak (Horváth, 2004, 21).

Az elképzelések szerint a regionális önkormányzat funkciói és feladatai változást hoztak volna többek között az önkormányzati szintek egymással való kapcsolatában is. A regionális önkormányzatnak lett volna jogszabályalkotó jogköre, azonban fontos jellemzője lett volna az új rendszernek, hogy a regionális önkormányzat által alkotott rendeletnek nem mondhatott volna ellent a települési önkormányzat rendelete (Horváth, 2004, 24), azaz a regionális önkormányzat rendelete a jogforrási hierarchiában előkelőbb helyet foglalt volna el, mint a települési önkormányzat rendelete. A változás nem tűnik jelentősnek, mégis a helyi önkormányzati rendszer egyik alapvető elvét írta volna felül, amely szerint a területi önkormányzati szint kiegészítő szerepkört tölt be a települési szint mellett.

A regionális önkormányzati szintnek térségszervezői, közszolgáltatás-szervező, önkormányzati-politikai és stratégiai funkciói lettek volna az elképzelések szerint (Horváth, 2004, 14).

A teljesség igénye nélkül, a térségszervezői szerepkörben a regionális önkormányzat feladata lett volna a régiós területrendezési tervek, területfejlesztési tervek elkészítése és elfogadása, az uniós támogatások felhasználásával kapcsolatban programozott, társfinanszírozást folytatott, gazdaságfejlesztési és humánszolgáltatási stratégiákat alakított volna ki, valamint a kormányzati foglalkoztatáspolitikai megvalósításában is részt vett volna (Horváth, 2004, 14).

A közszolgáltatások térségi szervezése körében a regionális önkormányzatok legfontosabb feladatai közé tartozott volna a vízbázis-védelem, a hulladékelhelyezés, a térségi szennyvízelvezető és kezelő rendszerek megvalósítása, továbbá a környezetvédelmi tervezés stratégiai fejlesztése. Fontos megjegyezni, hogy a regionális önkormányzat által ellátott közszolgáltatások nyújtásának köre kibővült volna a korábbi megyei kórházak és az egyes speciális szolgáltatást nyújtó intézmények fenntartásának a feladatával a regionális kórházak fenntartása mellett (Horváth, 2004, 25).

Szintén a regionális önkormányzatok funkciójába tartozott volna a közszolgáltatások megszervezésének fejlesztése is. A fejlesztés elsősorban a városi térségek és a kistérségek kohéziójának elősegítésében, a közszolgáltatások megszervezésének modernizációjában, a támogatási és ösztönzési rendszer transzparenciájában és a régiómarketingben, valamint a nemzetközi kapcsolatépítésben valósult volna meg (Horváth, 2004, 25).

Fontos kérdéseket tisztázott Horvát M. Tamás a tanulmányában a megvalósíthatóság kérdéskörével összefüggésben is. A regionális önkormányzatok elképzelése szerint az új rendszer felállítását megelőzően foglalkoztatott valamennyi dolgozó (köztisztviselők, más alkalmazottak) helyet kapott volna az új rendszerben.

Feladatokat tekintve nem lettek volna olyan feladatok, amelyek eltűnnek, sőt az elképzelés szerint újak kerültek volna a regionális önkormányzathoz. Lett volna olyan feladat, amely „szintet vált”, átkerül a központi szintről a regionális szintre vagy a megyei szintről a regionális önkormányzathoz.

Fontos sarokpontja lett volna az új rendszernek az államigazgatási szervek „egy szintre helyezése” a regionális önkormányzatokkal, azaz az államigazgatás regionalizációját is el kellett volna végezni az elképzelés szerint. Horváth M. az önkormányzati átszervezéssel egyidőben, annak részeként említette a szektor átszervezését, de a későbbi történések ismeretében látható, hogy a szervezet átalakítása a regionális önkormányzati elképzelések elvetését követően is megtörtént (Horváth, 2004, 20).

Ez az elképzelés végül 2006-ban szertefoszlott. 2006. június 13-án az önkormányzati és területfejlesztési miniszter T/240. szám alatt egy törvényjavaslatot nyújtott be, amely az Ötv. VIII. fejezetét, vagyis a megyei önkormányzatokról szóló részét érintette volna érdemben. E módosítási javaslat szerint már nem megyei, hanem regionális önkormányzatok szerepeltek volna az Ötv. VIII. fejezetében. Ezzel együtt átfogó térszerkezeti átalakítás alá került volna a teljes önkormányzati rendszer. A parlamenti szavazás végül a törvényjavaslat szempontjából kudarccal zárult.¹⁵ Ezt követően egyértelművé vált, hogy a regionalizáció önkormányzati szinten nem fog megvalósulni. Ekkor a kormányzat más irányból igyekezett a regionalizációt megvalósítani, amely próbálkozás szintén (alkotmányos) kudarcba fulladt.¹⁶

A regionalizációs elképzelések nem voltak egységesek a tekintetben, hogy a magyar területi közigazgatás szintjei, azon belül is a középszint milyen formában és tartalommal működjön. Hozzávetőlegesen tíz évvel a rendszerváltás utáni önkormányzati rendszer működésének megkezdése után egyértelművé vált, hogy a reform szükséges az önkormányzatok funkcionális problémái miatt. Időközben a megkezdett uniós csatlakozási tárgyalások csak felgyorsították ezt a folyamatot, tekintettel az Unió által meghatározott NUTS rendszerhez való alkalmazkodás miatt.

A hazai területpolitika fő kérdése volt a területi középszint alkotmányos-közjogi és funkcionális tartalmának meghatározása.

Kaiser Tamás szerint a rendszerváltás után pár évvel kezdődött a régió-megye vita történetében három szakasz különíthető el: a „megye-bázisú regionalizáció”, az „EU-kompatibilis kapacitásépítés”, és végül a „lopakodó regionalizáció és megyétlenítés” (Kaiser, 2010, 33).

Ennek értelmében az *első* szakaszt a felülről kezdeményezett, de alulról szerveződő „megye-bázisú” regionalizáció jellemezte. Ebben a szakaszban a területfejlesztési tanácsokkal, de megyei szervezeti keretek között megvalósuló területi igazgatás valósult meg. A területfejlesztési tanácsok szerepe a decentralizált források elosztásában és az országos programok véleményezése szempontjából kulcsfontosságú volt (Kaiser, 2010, 34).

A felosztás *második* szakaszába (1999–2004) az EU csatlakozás közeledtével lépett át Magyarország. A regionális önkormányzatok ugyan nem épültek ki Magyarországon ebben a szakaszban, de az EU-kompatibilis (Kaiser, 2022, 3) regionális intézményi és adminisztratív kapacitások érdekében létrejöttek a regionális területfejlesztési régiók, valamint az 1999. évi XCII. törvény¹⁷ rögzítette a régiók határait. Az előcsatlakozási folyamatban az Unió egyértelművé

¹⁵ Az Országgyűlés 180 igen és 150 nem szavazattal 2 tartózkodás mellett elutasította a törvényjavaslatot.

¹⁶ Ez volt a területi államigazgatási szervek regionalizációja, mely kísérlet szintén kudarcba fulladt az Alkotmánybíróság által is megerősített alkotmányos aggályok miatt. Az erről szóló AB határozatok száma: 90/2007. (XI. 14.) AB határozat és a 131/2008. (XI. 3.) AB határozat.

¹⁷ A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosításáról szóló 1999. évi XCII. törvény.

tette a csatlakozási feltételek között a regionális szint kiépítésének a fontosságát, tekintettel a forráselosztásra és a területi egységesítési szándéokra. Azonban a kétezres évek elején kiderült, hogy az adminisztratív kapacitás a forráselosztás, a kohéziós támogatások elosztásának átláthatósága miatt olyan fontos és egyáltalán nem jelent kötelezettséget a közösségi intézménytípusok beépítése a tagállam közigazgatási rendszerébe. Ennek oka, hogy az Uniónak nincsen ahhoz joga, hogy ilyen módon megváltoztassa egy ország közigazgatási berendezkedését (Kaiser, 2010, 35).

A történeti felosztás *harmadik* szakasza 2004-től kezdődik, azaz – nem véletlenül – egybeesik az Európai Unióhoz való csatlakozással. Ebben az időben két „tényező” érvényesült egymással párhuzamosan. Az egyik feladat az Unió kohéziós politikájának való megfeleléshez szükséges intézményi és adminisztratív rendszer biztosítása volt, míg a másik a szisztematikusan „elsorvadt” területi közigazgatási szint átalakítása, újjáépítése volt. A két feladatnak logikusan egyszerre kellett volna megvalósulnia, de – ahogyan ezt ma már tudjuk – nem történt meg, vagyis a „többfunkciós”, „EU-kompatibilis” középszint – legalábbis – önkormányzattal nem született meg. A Gyurcsány-kormány idején erőteljes próbálkozások indultak meg a regionális önkormányzatok kialakítása érdekében, de az Alkotmánybíróság a döntéseivel 2007-ben és 2008-ban¹⁸ végleg pontot tett a „lopakodó regionalizáció” (Rechnitzer, 2012) végére.

A területi fejlesztések során öt alapelvet javasolt figyelembe venni. Ezek az alapelvek a Területfejlesztési Menetrend végrehajtására kezdeményezett Első Akcióprogramban kerültek megfogalmazásra. Ennek értelmében öt alapvető elv van, amelyet a területi szintet érintő reformok során figyelembe kell venni:

- A tervezés során figyelembe kell venni az ágazati politikák területi hatásait.
- Erősíteni kell a kommunikációt az ágazati és a kohéziós politika között.
- Növelni kell az ágazati politikák területi hatásival kapcsolatos ismereteket.
- Erősíteni kell a területi kohézióra vonatkozó koordinációt mind nemzeti, mind európai szinten.
- Szükséges a fejlesztési szempontoknak, a földrajzi adottságoknak és funkcióknak a leginkább megfelelő területi szintek kijelölése (Faludi, 2009, 25).

Összességében elmondható, hogy a kilencvenes évek közepétől a reformok között egyre inkább megfogalmazódtak a megyei szint alternatívái. A *rescaling* azaz az átméretezés mint kulcsszó jelent meg az elméleti és a gyakorlati közigazgatásban is. Ahogyan azt Pálné Kovács Ilona írta egyik cikkében: Magyarországon a *rescaling*ban több volt a mintakövetés, mint a tényleges tanulás, a belső felismerések és az alkalmazkodás helyett a külső impulzusok követése volt a meghatározó (Pálné, 2012, 34). Pálné elmélete szerint a magyar regionalizációt három szakaszra lehet felosztani. Az első szakaszban a közigazgatási határok érintetlenül hagyása mellett jelentek meg az új területi működési keretek. A második szakasz a régiók közjogi státuszának kialakításáról szólt, mely kísérletek eredményességi mutatóit ismerjük. Az önkormányzati régiók kialakításának víziója az akkori kormány programjának szerves része volt, de a megfelelő arányú támogatottság híján a regionális önkormányzatok nem valósultak meg. Végül a magyar regionalizáció harmadik szakaszát Pálné Kovács Ilona a „*régiók sorvadásának*” koraként nevezi (Pálné, 2012, 34).

¹⁸ 90/2007. (XI. 14.) AB határozat, 131/2008. (XI. 3.) AB határozat.

4. Záró gondolatok

A tanulmány célja, hogy több irányból rálátást mutasson a régióra és felidézze a magyar területiális közigazgatás „regionális” időszakát.

A tanulmány első részében a régió mellett a regionalizáció és a regionalizmus fogalmait is vizsgáltam. Erre építve bemutatásra kerültek egyes motivációs tényezők, amelyek triggerai a regionalizmusnak.

Nem hagyható ki az európai regionalizmus vizsgálata sem egy régióval foglalkozó tanulmányból, tekintettel arra, hogy a régió alapkaraktere, a legfontosabb jellemzője a változatosság és a sokszínűség egy platformra helyezése. Az Európai Unió regionalizációs elképzelései éppen ezt a sokszínűséget voltak hivatottak összefűzni egy területinek mondott egység által, amely egység mintaként szolgálhatott valamennyi uniós állam számára. Az egységesség kialakulási folyamatát követően a hazai regionalizációs törekvések vázlatos bemutatása következett, amely a tanulmány második részének volt a tárgya.

Összességében elmondható, hogy a régió mint fogalom, és mint szervezeti egység vitathatatlanul a magyar közigazgatás része a mai napig is, csupán az erőteljesnek tervezett, a területi közigazgatást formáló, szuverenitással rendelkező elképzelés, a „főszerep” helyett egy jóval formálisabb „mellékszerep” jutott neki.

Hivatkozások

- Balázs I. (1993). *Gondolatok a regionalizációról*. MAKI.
- Engel, C. (1993). Le Statut et les Competences des Régions en Europe Occidentale. In C. Engel, & J. Charpentier (Szerk.), *Les Régions de l'Espace Communautaire* (pp. 15–32). Presses Universitaires de Nancy.
- Faludi, A. (2009). The Portuguese, Slovenian and French Presidencies 2007–2008 - A Sea Change in European Spatial Planning? *European Journal of Spatial Development*, 7(4), 1–33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5137857>
- Freeman, O. (1993). Régionalisme et Régionalisation en Europe. In J. Sługocki (Szerk.), *Regionalism in Europe: Traditions and New Trends* (pp. 135–142). Bydgoszcz.
- Gálosi-Kovács B., & Haffner T. (2016). A területfejlesztés magyarországi intézményesülése. *Új magyar közigazgatás*, 9(2), 1–8.
- Halász I. (2014). Az egységes és az összetett államok. In Bende Zs., & Halász I. (Szerk.), *Összehasonlító alkotmányjog* (pp. 39–55). NKE Szolgáltató Kft.
- Horváth M. T. (2004). A regionális intézményrendszer kiépítése Magyarországon: szervezeti rend és működés. In Horváth M. T. (Szerk.), *A regionális politika közigazgatási feltételei. Variációk az uniós csatlakozás küszöbén* (pp. 5–34). Magyar Közigazgatási Intézet.
- Kaiser T. (2010). A magyar területi középszint európaizálódása. In Kákai L. (Szerk.), *20 évesek az önkormányzatok. Születésnap vagy halotti tor?* (pp. 31–41). Publikon.
- Kaiser T. (2022). A megyék és a területfejlesztés évtizedei: változó intenzitású szerepvállalás. *Comitatus*, 32(242), 3–11. Online: <https://shorturl.at/EDRi6>
- Keating, M. (1998). *The New Regionalism in Western Europe*. Edward Elgar.
- Kovács T. (2000). Magyarország régiói. *Statisztikai szemle*, 78(12), 945–962. Online: <https://shorturl.at/fXEtK>
- Mezősi G. (1993). A földrajzi táj. In Borsy Z. (Szerk.), *Általános természetföldrajz* (pp. 807–818). Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Nagy R. (2004). Közép-Európa történeti régiói. *A Hét*, 2(19), 6–7.
- Nemes Nagy J., & Szabó P. (2001). Regionális folyamatok, regionális fejlődés. In Beluszky P., Kovács Z., & Olessák D. (Szerk.), *A terület- és településfejlesztés kézikönyve* (pp. 55–66). CEBA.
- Pálné Kovács I. (Szerk.). (2006). „Európában a megye” „Közigazgatási reformok – 15 év után”. *Előadások és hozzászólások a 2005. október 19-20-i pécsi konferencián*. Baranya Megyei Önkormányzat.
- Pálné Kovács I. (2012). A középszintű kormányzás Magyarországon. *Új magyar közigazgatás*, 5(10), 33–36.
- Pálné Kovács I., Tuka Á., Schmidt A., Vadál I., & Kákai L. (2013). *Regionalizmus és területi kormányzás*. PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék. Online: <https://shorturl.at/rui7Y>
- Rechnitzer J. (2012). A régiók az elmúlt 20 év területi politikájában. In Bajmócy Z., Lengyel I., & Málovics Gy. (Szerk.), *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság* (pp. 175–194). JATEPress. Online: <https://shorturl.at/6C9Wh>
- Rechnitzer J. (2014). *A megyétől a megyéig*. In Patyi A., & Lapsánszky A. (Szerk.), *Rendszer-váltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben. Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére*. (pp. 447–456) Wolters Kluwer Kft.
- Temesi I. (2006). *Regionalizmus és regionalizáció* [Doktori értekezés]. Pécsi Tudományegyetem. Online: <https://shorturl.at/rjxIm>
- Verebélyi I. (2008). Válságban a magyar középszintű közigazgatás, quo vadis?. *Új magyar közigazgatás*, 1(2), 1–5.
- Wagstaff, P. (1999). Regions, Nations, Identities. In P. Wagstaff (Szerk.), *Regionalism in the European Union* (pp. 4–18). Intellect.